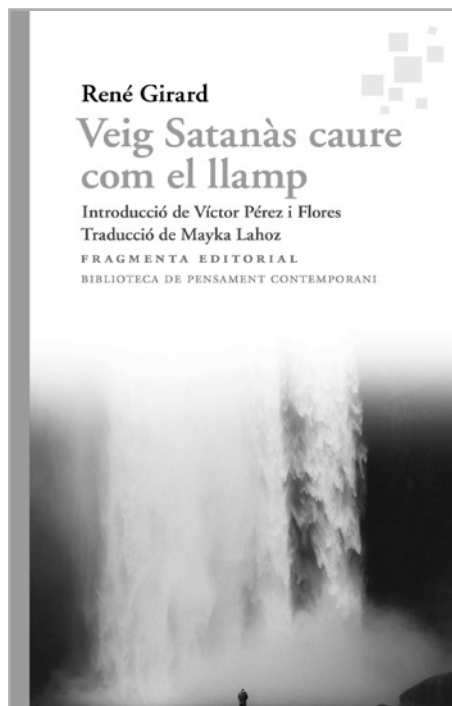

RENÉ GIRARD

Veig Satanàs caure com el llamp

Barcelona: Fragmenta Editorial, 2021

Xavier Garcia-Duran

Per fi una obra de René Girard traduïda al català! L'editorial Fragmenta, el 2021, sis anys després de la mort de l'autor, ens ofereix aquesta edició de *Veig Satanàs caure com el llamp*, publicada en francès el 1999. De fet, en català hi havia, fins ara, dos textos de l'autor francès: un fragment de *Mensonge romantique et vérité romanesque* (1961), utilitzat com a introducció a l'edició d'*El Roig i el Negre* (Destino, 2004) i un article aparegut a la revista *Comprendre* (2008): «El desig mimètic dins del soterrani». És per això que aquesta publicació de Fragmenta és una fita que cal tenir en compte, ja que posa a l'abast del lector català l'obra d'un pensador singular, controvertit i d'interès indubtable, a partir d'una de les seves darreres obres.

Anem al contingut. L'autor declara, a la «Introducció», que el seu text té una funció doble: d'una banda, és una *demonstració*, això és, una elaboració racional, compacta i completa, i a la vegada és una *apologia* del cristianisme, construïda no des de la fe, sinó des d'una antropologia racional. És a partir d'aquesta antropologia –diu– que arriba a allò religiós. I si el raonament és correcte, «les

seves conseqüències religioses són incalculables» (p. 34). Demonstració i antropologia van lligades, i aquesta és una de les claus de volta del pensament girardià: «no és perquè soc cristià que penso com ho faig; és perquè les meves recerques m'han conduït a pensar el que penso, que he esdevingut cristià» (*Les origines de la culture*, p. 58)¹. La dimensió apologètica del discurs s'enfronta a l'anticristianisme més modern, a les diferents formes de relativisme, als intents de desmitologització teològica del cristianisme. Apareixen els

noms de Bultmann i, sobretot, de Nietzsche, que intuï el que Girard defensa, intuïció que el va dur a la follia (com explicita l'autor francès).

La demostració, d'altra banda, recull els textos fonamentals de l'obra de Girard: des de la descoberta del desig mimètic (*Mensonge romantique et vérité romanesque*), a la descripció del cercle de la violència a *La Violence et le Sacré* (1972), a la revelació de l'especificitat del model judeocristià pel que fa al sacrifici a *Le bouc émissaire* (1982). I tota aquesta demostració apunta i prepara la gran conclusió apocalíptica del pensament girardià, que serà *Achever Clausewitz* (2008).

La demostració s'articula en tres parts: «El saber bíblic sobre la violència», «Resolt l'enigma dels mites» i «El triomf de la Creu». La podríem resumir dient que els textos bíblics són irreductibles als textos mítics, especialment el Nou Testament. Aquesta afirmació no té un caràcter religiós, sinó antropològic: el cicle del sacrifici que recull els relats mítics entén que la víctima és culpable, i allibera mitjançant el sacrifici a la comunitat del mal que la sacseja. Els textos bíblics afirmen que la víctima és innocent i, per tant, que el sacrifici és un assassinat ritualitzat. No és la víctima el culpable, sinó el botxí. El sacrifici atura la violència, però només temporalment, fins a reiniciar el cicle... En el llenguatge bíblic, i aquesta és una idea central del text, el cicle mític de la violència rep el nom de Satanàs o del diable, mentre que la víctima innocent per excel·lència és Jesús, el Crist. Així doncs, el conflicte entre l'engany mític i la veritat religiosa és el conflicte entre Satanàs i Jesús, conflicte que es manifesta amb la pregunta que fa Jesús: «És que Satanàs pot expulsar Satanàs?» (Mc 3,23), que Girard comenta en aquesta obra, i en altres ocasions. El triomf de la creu significa l'engany de l'enganyador: Satanàs empeny i organitza la mort de Jesús, amb les potències i els principats, sense adonar-se que aquesta mort significa revelar «allò que estava ocult des de l'inici del món»²: l'engany de Satanàs. La Creu és el darrer dels sacrificis. A partir d'ara, les víctimes s'entendran com a innocents. Es trenca, doncs, el cercle de la violència, ja que la víctima és innocent i la minoria que representa els apòstols (que d'antuvi formava part de la unanimitat sacrificial) ho proclama. Minoria i proclamació són sinònim de la Resurrecció. Satanàs ha estat derrotat. «Veig Satanàs caure del cel com el llamp» (p. 271). Però aquesta derrota no és total, no és completa: «Satanàs imita Crist cada vegada millor i pretén superar-lo» (p. 264).

Les conseqüències d'aquesta derrota incompleta de Satanàs es troben en els darrers dos capítols de la tercera part de l'obra: «La cura moderna de les víctimes» i «La doble herència nietzscheana». El primer interpreta el món actual a partir de la cura de les víctimes, generada arrel de la revelació cristiana (p. 242). En definitiva, som la societat que més víctimes genera, però alhora la que en pren més cura. Aquest disbarat paradoxal s'entén a partir de la idea que el sacrifici ja no resol la violència nascuda del desig mimètic i, per tant, connatural a l'esser humà. La violència forma part de la nostra idiosincràsia específica. Però ara sabem que la víctima és innocent. El segon posa aquest disbarat paradoxal en el context de Nietzsche i el nazisme, aquest segon amb el significat de la persecució del judaisme com a darrer intent de mostrar que es poden generar víctimes sense tenir-ne cura i, per tant, depassar el cristianisme.

Hem dit al principi que Nietzsche intueix allò que Girard revela. I aquesta intuïció el desfà. Girard proposa la lectura i la reflexió d'un text del pensador alemany, titulat «Dionís contra el crucificat», que també comenta en altres llocs. A partir d'aquí, la doble herència nietzscheana és l'argumentari aixecat per acabar amb el cristianisme: el nazisme i la seva «despreocupació»

¹ París: Desclée de Brouwer, 2004.

² Mt 13, 35. És el títol d'una obra de Girard: *Des choses cachées depuis la fondation du monde* (1978).

victimària, i el neopaganisme, preocupat intensament per les víctimes, però arrabassant aquesta preocupació al cristianisme: paganitza la cura de les víctimes.

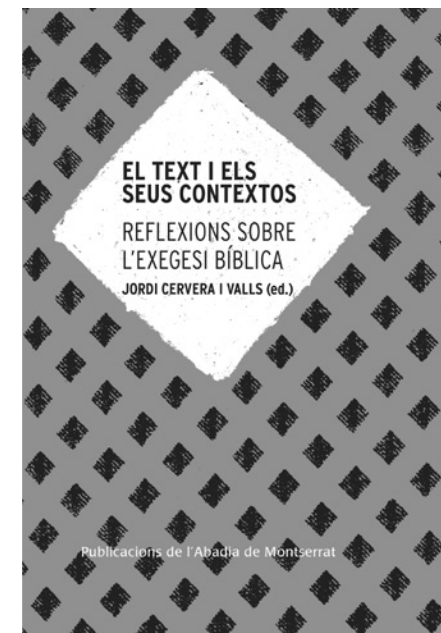
Davant aquesta situació, i ens posem a la «Conclusió», estem en el temps de l'apocalipsi, de la resolució final del conflicte, de la desmitització que pot fer el cristianisme, revelant l'engany de Satanàs, l'acusador, i afirmant el Paràclit, el defensor.

Hem recorregut la demostració, que acaba sent una apologètica. La demostració segueix els textos bíblics i organitza a partir d'ells un discurs racional, que conclou que el cristianisme ofereix la veritat sobre la humanitat, ja que revela la impostura dels mites i, per tant, la naturalesa violenta de l'ésser humà; revela allò que en teologia –i en la Bíblia– s'anomena «diable». A *Achever Clausewitz* aquesta revelació es transformarà en tria. La humanitat es troba en la cruïlla apocalíptica: ha de triar entre Crist i Satanàs.

Voldria acabar parlant molt breument del text introductor que proposa Fragmenta al text de Girard (la traducció i l'edició són –també– correctíssimes). És un text brillant, ben escrit i sovint crític amb l'autor (diríem que pren partit per les potències i els principats), amb una –penso– poc justificada interpretació edípica de Girard. Acaba dient que, «a diferència del seu pare, avui no té cap carrer amb el seu nom a Avinyó ni a la resta de França» (p. 20). Crec que Girard li contestaria, amb un somriure sorneguer: «cap profeta no és ben rebut en la seva terra» (Lc 24 ,4).

JORDI CERVERA I VALLS (ED.) *El text i els seus contextos. Reflexions sobre l'exegesi bíblica* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2021

Rosa Maria Boixareu Vilaplana

El llibre de Cervera¹ recull onze ponències amb un objectiu comú: fer-nos reflexionar sobre la comprensió, l'explicació, la interrogació dels textos bíblics. I, per extensió, sobre tot text, situació, esdeveniment, propi o aliè. Sobre qualsevol fenomen que el dia a dia ens mostra tot convidant-nos a dir-ne alguna cosa. D'això va l'exegesi i l'hermenèutica.

Si a la presentació se'ns diu que «El volum que el lector té a les mans és una compilació de reflexions», entenc que és adient afirmar que aquestes lletres són una síntesi de reflexions personals provocades per la seva lectura. Així, doncs, s'hi barregen les aportacions dels autors, que susciten una mirada més enllà dels textos bíblics tenint-los com a referent, ja que són l'objectiu de les ponències com s'ha dit més amunt.

«Tot text té el seu context» i el terme *context* ens porta cap un espai molt ampli d'influències i de dependències del mateix text. Recordo aquella frase que, més o menys, diu: «Si em vols entendre, calça't les meves sabates». És a dir, allò que som, que és el text, té un munt de condicionants que el fan ser com és: història, llengua, cultura, societat, costums, etc. (també quant a la persona, la biologia i els seus biaixos; quant al text, la llengua i les seves peculiaritats). Correspon al lector endinsar-se en el «moment» del text i del seu autor per poder extrapolar-ne el sentit

¹ En una línia semblant, Jordi Cervera i Valls. *Mestres catalans de l'exegesi historicocrítica*. Barcelona: PAM, 2017.